



HANDBOEK SOORTBESCHERMING

- Voorbeeld ecologisch werkprotocol

COLOFON

Dit voorbeeld ecologisch werkprotocol is ontwikkeld in opdracht van:

Koninklijke Vereniging Stadswerk Nederland

Opgesteld door:

dhr. ing. R. Sprong, IPC Groene Ruimte

dhr. ing. R.H.J. Borst, IPC Groene Ruimte

mevr. M.B. Teunissen Eco Consult - Groen, Monitoring & Management BV

Dit voorbeeld ecologisch werkprotocol behoort bij de 'Gedragscode soortbescherming gemeenten' van Stadswerk en maakt deel uit van het **HANDBOEK SOORTBESCHERMING**. Het handboek bestaat uit de gedragscode, handleiding voor implementatie en gebruik en een toelichting op het ecologische werkprotocol met voorbeelduitwerking en is verkrijgbaar bij Stadswerk, zie www.stadswerk.nl.

17 december 2020

Koninklijke Vereniging Stadswerk Nederland

Postbus 416

6710 BK Ede

telefoon (0318) 69 27 21

e-mail: info@stadswerk.nl

website www.stadswerk.nl

Alhoewel dit document met uiterste zorg is samengesteld kunnen aan dit document geen rechten worden ontleend. Stadswerk noch de auteurs zijn aansprakelijk voor schade die mogelijk voortvloeit uit het gebruik van dit document en of de gedragscode.

Op het handboek berust auteursrecht. Het is daarom niet toegestaan om dit werk te verveelvoudigen of openbaar te maken zonder dat daarvoor schriftelijke toestemming is verleend door de auteurs. Dit materiaal is bestemd voor persoonlijk gebruik. Tegen inbreuk op het auteursrecht zal worden opgetreden.



HANDBOEK SOORTBESCHERMING

Voorbeeld ecologisch werkprotocol

Behorend bij de gedragscode
soortbescherming gemeenten
voor
Ruimtelijke ontwikkeling of inrichting
en
Bestendig beheer of onderhoud

17 december 2020

VOORWOORD

De Vereniging Stadswerk Nederland heeft samen met een brede vertegenwoordiging uit de sector de 'Gedragscode soortbescherming gemeenten' ontwikkeld. Dit instrument dient, samen met de bijbehorende handleiding, ter ondersteuning van de implementatie van de natuurwetgeving bij gemeenten en de partijen waarmee gemeenten samenwerken. Om de gedragscode voor een bepaald werk specifiek uit te werken, is een op maat gemaakt ecologisch werkprotocol soortbescherming noodzakelijk.

Dit voorbeeld ecologisch werkprotocol biedt u duidelijkheid over de opzet en de structuur van het ecologisch werkprotocol en biedt twee uitgewerkte voorbeelden (één voor ruimtelijke ontwikkeling en één voor bestendig beheer) die u inzicht geven in de manier waarop het format van een ecologisch werkprotocol specifiek ingevuld dient te worden.

Stadswerk verwacht u hiermee te ondersteunen bij het opstellen of beoordelen van het ecologisch werkprotocol in uw eigen werksituatie.

Veel succes met het zorgvuldig – met respect voor flora en fauna – realiseren van uw opdrachten en werkzaamheden!

Directeur Koninklijke Vereniging Stadswerk Nederland

De heer M. Loeffen

Introductie ecologisch werkprotocol

Vanwege de uniformiteit in gedragscodes introduceren we op verzoek van het ministerie in de gedragscode het begrip 'ecologisch werkprotocol'.

Het ecologisch werkprotocol is een document waarin maatregelen voor het voorkomen en/of beperken van schade aan flora en fauna zijn uitgewerkt. Tijdens de planvorming en werkvoorbereiding worden hierin effecten van inventarisaties op werkzaamheden, gemaakte keuzes en het zorgvuldig handelen uitgewerkt. Voorafgaand aan de realisatie worden de technische specificaties voor een zorgvuldige uitvoering toegevoegd.

Het ecologisch werkprotocol is een onderdeel van het plan van aanpak in overeenkomsten (privaatrecht) en contract-systematieken (o.a. RAW-systematiek).



INHOUDSOPGAVE

COLOFON.....	2
VOORWOORD	4
INHOUDSOPGAVE	5
1. INLEIDING	7
1.1 Wat is een ecologisch werkprotocol?.....	7
1.2 Wie maakt het?	7
1.3 Leeswijzer	8
2. FORMAT ECOLOGISCH WERKPROTOCOL.....	9
3. TOELICHTING FORMAT	11
3.1 Werkbeschrijving	11
3.2 Risicoanalyse.....	11
3.3 Risicomanagement	13
3.4 Verzamelen en uitwisselen gegevens	15
3.5 Communicatie.....	15
3.6 Realisatie	16
4. VOORBEELD Ruimtelijke ontwikkeling of inrichting	18
4.1 Werkbeschrijving	18
4.2 Risicoanalyse.....	18
4.3 Risicomanagement	20
4.4 Verzamelen en uitwisselen gegevens	22
4.5 Communicatie.....	22
4.6 Ondertekening	22
5. VOORBEELD Bestendig beheer of onderhoud.....	23
5.1 Werkbeschrijving	23
5.2 Risicoanalyse.....	23
5.3 Risicomanagement	26
5.4 Verzamelen en uitwisselen gegevens	28
5.5 Communicatie.....	28
5.6 Ondertekening	29

BIJLAGE I - Invuldocument.....	30
1. Ecologisch werkprotocol	30
1.1 Werkbeschrijving.....	430
1.2 Risicoanalyse.....	30
1.3 Risicomanagement	31
1.4 Verzamelen en uitwisselen gegevens	32
1.5 Communicatie.....	32
1.6 Ondertekening.....	32



1. INLEIDING

1.1 Wat is een ecologisch werkprotocol?

De 'Gedragscode soortbescherming gemeenten' is een uitwerking van het onderdeel soortbescherming uit de Wet natuurbescherming en haar opvolger: de Omgevingswet. De gedragscode borgt zowel juridisch als procesmatig het zorgvuldig handelen bij bestendig beheer of onderhoud en bij ruimtelijke ontwikkeling of inrichting op plaatsen met beschermde soorten. Het betreft een gedragscode met richtlijnen die gelden voor werkzaamheden die door of voor of in opdracht van gemeenten worden uitgevoerd in heel Nederland.

Deze gedragscode dient, voor het onderdeel realisatie, te worden uitgewerkt in een specifiek ecologisch werkprotocol. Hiermee ontstaat een koppeling tussen de gedragscode, de op de realisatie van toepassing zijnde overeenkomst (bijvoorbeeld een bestek) en de actuele situatie ter plaatste.

Dit voorbeeld ecologisch werkprotocol geeft inzicht in de opzet en de structuur van het ecologisch werkprotocol (het format) en de uitgewerkte voorbeelden geven inzicht in de manier waarop het format specifiek dient te worden ingevuld bij beheer of onderhoud en bij ruimtelijke ontwikkeling of inrichting. Dit document kan worden gebruikt als basis voor het opstellen van een ecologisch werkprotocol of voor het beoordelen van een ecologisch werkprotocol.

1.2 Wie maakt het ecologisch werkprotocol?

Gekoppeld aan de (contract)rollen van de betrokkenen dient het specifiek uitwerken van de gedragscode – het schrijven van een ecologisch werkprotocol – aan de juiste partij toebedeeld te zijn. Er dient een keuze gemaakt te worden uit de volgende mogelijkheden:

- Het ecologisch werkprotocol wordt door de **opdrachtgever** uitgewerkt en bijgevoegd bij de opdracht met werkomschrijving. Dit is onder andere mogelijk als de opdrachtgevende partij en de uitvoerende partij tot dezelfde organisatie (bv. gemeente) behoren en/of het een kleine of zeer specifieke opdracht betreft.
- Het ecologisch werkprotocol is onderdeel van het kwaliteitsplan dat door de **inschrijver** moet worden ingediend tijdens de inschrijving. Dit is onder ander mogelijk in het kader van openbare aanbestedingen, gebaseerd op de UAV-GC of wanneer het een EMVI-aanbesteding betreft.
- Het ecologisch werkprotocol dient te worden opgesteld door de **opdrachtnemer na de gunning**. Dit is onder andere mogelijk bij traditionele contracten waarbij beschermde soorten een beperkte invloed op de werkzaamheden hebben (bv. frequentiebestek voor onderhoud).

De aanbestedende partij kan het format voor de uitwerking van het ecologisch werkprotocol voorschrijven of – al dan niet al volledig ingevuld – aanbieden.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 is de inhoud van het ecologisch werkprotocol opgenomen. Dit format is de basis voor elk ecologisch werkprotocol.

In hoofdstuk 3 volgt een toelichting op verschillende onderdelen uit de inhoudsopgave.

Aan de hand van een concreet voorbeeld is in hoofdstuk 4 een ecologisch werkprotocol uitgewerkt voor ruimtelijke ontwikkeling of inrichting. In hoofdstuk 5 is een voorbeeld uitgewerkt voor bestendig beheer of onderhoud.

In de bijlage is het format uit hoofdstuk 2 als invuldocument opgenomen.



Figuur 1, Brede wespenorchis in kruidige begroeiing



2. FORMAT ECOLOGISCH WERKPROTOCOL

Het ecologisch werkprotocol vormt de uitwerking van de gedragscode voor een specifieke opdracht. Dit is altijd maatwerk en gebaseerd op antwoorden op de volgende vragen:

- Waar ligt de werklocatie, wat is de werkgrens en om welke terreintypen gaat het?
- Welke werkzaamheden moeten er plaatsvinden?
- Waarom moeten deze werkzaamheden plaats vinden. Is er sprake van noodzaak en een wettelijk belang?
- Wanneer moeten de maatregelen worden uitgevoerd: startmoment en doorlooptijd?
- Welke beschermde soorten, typen (vaste) rust- en voortplantingsplaatsen en essentiële delen van leefgebieden zijn aanwezig?

Het format op de volgende pagina vormt het handvat voor de uitwerking van een volledig ecologisch werkprotocol.

In bijlage I is het format als een invuldocument opgenomen.

FORMAT ECOLOGISCH WERKPROTOCOL

1. Algemene werkbeschrijving

Omschrijving van het project of contract waar dit ecologisch werkprotocol bij hoort.

2. Risicoanalyse

Verzamelen en ordenen informatie

- Werklocatie en werkgrens (bestaande situatie).
- Werkzaamheden.
- Wettelijk belang(en).
- Planning.
- Soortinformatie

Ordenen en analyse informatie

Welke flora en fauna risico's gelden op basis van het combineren van de werkinformatie met de locatie, soortinformatie en planning?

- Welke verboden kunnen overtreden worden?
- Conclusie: Is het werk uitvoerbaar middels voorkomen of beperken?

3. Risicomanagement

Deskundig handelen

- Inzet deskundig personeel (aantoonbaar).
- Wanneer werkinstructies: overdracht informatie en werkwijze.

Zorgvuldig handelen

Algemeen zorgvuldig handelen

- Controle informatie in het veld.
- Planning.
- Werkwijze: werkrichting/werktechniek/fasering.
- Geluid, trilling en licht.
- Menselijke aanwezigheid.
- Omgang met vrijkomende materialen.

Specifiek zorgvuldig handelen

- Omgang met individuen, rust- en voortplantingsplaatsen en essentieel leefgebied.
- Uitwerken voorkomen en/of beperken o.b.v. maatregelencatalogus.

4. Verzamelen en uitwisselen gegevens

- Controle actualiteit soortgegevens.
- Format voor overdracht soortgegevens.
- Overdrachtmomenten.

5. Communicatie

- Taakverdeling: wie communiceert over wat aan wie?
- Overlegmomenten, bijwoonpunten/veldcontroles.
- (Eind)evaluatie.



3. TOELICHTING FORMAT

3.1 Werkbeschrijving

Het ecologisch werkprotocol hoort bij een te realiseren contract of overeenkomst. De werkbeschrijving biedt duidelijkheid in de relatie tussen beide.

Hierin kunt u bijvoorbeeld het betreffende besteknummer en/of dossiernummer opnemen, aangevuld met een korte kenschets van het werk.

Voor buitendiensten/beherende onderdelen van gemeenten kan het ecologisch werkprotocol worden gekoppeld aan de interne werkopdracht of beheerplan voor het jaarrond onderhoud van de gemeentelijke (groen)voorzieningen.

3.2 Risicoanalyse

De risicoanalyse biedt inzicht in de geldende risico's van het werk op het vlak van natuurwetgeving. De risicoanalyse dient uitkomst te bieden of het werk, onder de gegeven omstandigheden uitvoerbaar is met de gedragscode. Om daar het antwoord op te kunnen geven, is inzicht in en combinatie van gegevens nodig. Welke verboden worden overtreden en kan dat overtreden voorkomen of beperkt worden? De analyse besluit met de conclusie: is het werk wel/niet uitvoerbaar met de gedragscode?

3.2.1 Verzamelen informatie

De risicoanalyse start met het verzamelen van informatie over:

- Werklocatie.
- Werkzaamheden, planning en noodzaak.
- Soorten.

Werklocatie

Er moet duidelijkheid zijn over de omvang en ligging van de totale werklocatie. Het betreft de feitelijke locatie waar de werkzaamheden moeten plaats vinden, aangevuld met de (mogelijke) aan- en afvoerroutes, depots, opstelplaatsen machines en locaties voor tijdelijke gebouwen (werkkeet e.d.). Er dient inzicht te worden verkregen in de specificaties van de werklocatie:

- Abiotiek: draagkracht, waterpeil.
- Status: betreft het bv. Natura 2000-gebied of beleidsmatig beschermd natuurgebied en welke restricties gelden er ten aanzien van het werken in/nabij dit gebied.

Werkzaamheden, planning en noodzaak

Het lijkt een voor de hand liggend gegeven dat er inzicht is in de te verrichten werkzaamheden. De inzet van onder andere geïntegreerde contracten, beeldbestekken of prestatieovereenkomsten maakt echter dat dit pas in een laat stadium helder kan worden. Hoe concreter deze informatie is, des te beter de risicoanalyse kan worden gemaakt.

Aanvullend dient duidelijk gemaakt te worden waarom de werkzaamheden op plaatsen met beschermde soorten uitgevoerd moeten worden; de eventuele noodzaak. De Wet natuurbescherming erkent enkele noodzakelijke belangen. Het betreft o.a. volksgezondheid en openbare veiligheid. In de gedragscode is een koppeling gemaakt tussen deze belangen en de gemeentelijke taken.

Veel beschermde soorten maken slechts tijdelijk gebruik van een bepaalde locatie. Een concrete planning maakt een goede analyse qua geldende risico's vanuit de natuurwetgeving mogelijk. Er moet inzicht zijn in: startmoment, doorlooptijd en mijlpalen: deelopleveringen en de eindoplevering. Bij bijvoorbeeld beeldbestekken zal een opdrachtnemer deze momenten (deels) zelf kunnen bepalen.

Soorten

Voorafgaand aan de realisatie dient de bestaande situatie op en nabij de werklocatie goed in beeld te zijn qua beschermde soorten. De essentie is: bruikbare gegevens. Het betreft (vaste) rust- en voortplantingsplaatsen en/of essentieel leefgebied van beschermde soorten: soort, aantal, type verblijfplaats, locatie en de gebruiksstatus.

Om dit in beeld te krijgen, is er veelal een inventarisatie nodig. Dit kan voorafgaand aan, of tijdens de realisatie plaats vinden. Informatie uit bijvoorbeeld de Nationale Database Flora en Fauna (NDFF) of een natuurwaardenkaart kan indicatief als basis dienen: wat komt mogelijk waar voor?

Indien op of nabij de werklocatie geen beschermde soorten aanwezig zijn en er gedurende de realisatie ook geen soorten te verwachten zijn, stopt hier het ecologisch werkprotocol. Wettelijke soortbescherming vormt dan geen bepalende randvoorwaarde voor de realisatie van het werk. Voor meerjarige contracten dient deze conclusie jaarlijks te worden getoetst bij terreintypen/locaties die potentieel geschikt zijn voor beschermde soorten.

3.2.2 Uitwerking risicoanalyse

In dit onderdeel van het ecologisch werkprotocol worden de bovengenoemde gegevens gecombineerd en met elkaar geconfronteerd. Deze actie levert inzicht in geldende risico's en biedt een eerste overweging of de risico's wel of niet te managen zijn. Op basis van de noodzaak ontstaat er duidelijkheid of er schade voorkomen moet worden of dat er beperkt schade aan beschermde soorten mogelijk is. De risicoanalyse besluit dan ook met een GO of NO GO van de opgedragen en/of voorgenomen werkwijze.



Het inzicht in de risico's biedt een basis voor afstemming voorafgaand aan de realisatie tussen betrokken partijen: kunnen we de aanpak zo aanpassen dat het werk alsnog uitvoerbaar wordt? Bijvoorbeeld het veranderen van de werkwijze en/of planning zodat alsnog schade wordt voorkomen.

3.3 Risicomanagement

Indien er risico's gelden (verboden overtreden kunnen worden), dient het risicomanagement te worden uitgewerkt. Dit moet plaats vinden door ter zake kundig personeel (bv. een ecologisch deskundige in samenwerking met een niveau 3 gecertificeerd werkvoorbereider). In deze paragraaf treft u een nadere toelichting op dit onderdeel van het ecologisch werkprotocol. Het gaat om het uitwerken van:

- De inzet van deskundig personeel.
- Het algemeen zorgvuldig handelen.
- Het specifiek handelen.

3.3.1 Inzet deskundig personeel

Op een werklocatie met beschermde soorten geldt de inzet van ter zake kundig personeel. Veelal is de vereiste deskundigheid gespecificeerd in het contract. Dit op basis van de Standaard RAW-bepalingen 2020 of de gedragscode.

Op plaatsen met wettelijk beschermde soorten waarbij het overtreden van verboden niet voorkomen kan worden, dient tenminste 1 ecologisch deskundige ingezet te worden. Deze deskundige dient te voldoen aan de eisen die RVO stelt (zie § 2.3 in de gedragscode).

In aanvulling op deze persoon geldt de inzet van ter zake kundige mensen. De hiervoor beschikbare certificering van Stadswerk is zo opgezet dat er sprake is van een 'ketencertificering' waarbij betrokkenen elk op hun eigen niveau worden gecertificeerd en er qua kennis van de natuurwetgeving een bewuste overlap zit tussen de verschillende functieniveaus:

- Niveau planvormer (niveau 4).
- Niveau beheerder/werkvoorbereider (niveau 3).
- Niveau opzichter/uitvoerder (niveau 2).
- Niveau medewerker/voorman (niveau 1) alleen beschikbaar voor water- en groenbeheer.

Een persoon met een hoog niveau beschikt ten minste over de flora- en faunakwalificaties van een lager niveau. Een als werkvoorbereider gecertificeerd persoon beschikt dus ook over de kennis van een opzichter/uitvoerder.

In het ecologisch werkprotocol dient dit onderdeel zo concreet mogelijk te worden ingevuld: welke personen/contractrollen hebben welke kwalificaties en welke werkzaamheden gaan zij verrichten? Tevens dient te worden gespecificeerd hoe het aantoonbaar zorgvuldig handelen wordt geborgd: waar is het ecologisch werkprotocol op de werklocatie en wie geeft, wanneer, welke instructies inzake het zorgvuldig handelen?

3.3.2 Zorgvuldig handelen

Indien er (vaste) rust- en voortplantingsplaatsen van beschermde soorten op de projectlocatie aanwezig zijn, dient het zorgvuldig handelen specifiek te worden uitgewerkt.

Algemeen zorgvuldig handelen

In de maatregelcatalogus voor ruimtelijke ontwikkeling of inrichting (hoofdstuk 4 gedragscode) en de maatregelcatalogus voor bestendig beheer of onderhoud (hoofdstuk 6 gedragscode) zijn per type werklocatie (categorie) en soortgroep richtlijnen opgenomen voor het invullen van het algemeen zorgvuldig handelen. In 1^e instantie dient bepaald te worden of schade en verstoring voorkomen kan worden met algemene maatregelen. Op hoofdlijnen betreft het de volgende onderdelen:

- Controle van soortinformatie in het veld: lokaliseren bekende rust- en voortplantingsplaatsen en vaststellen van de gebruiksstatus ervan.
- Afstemmen van planning en werkperioden op aanwezige soorten en rust- en voortplantingsplaatsen.
- Werkrichting, werktechniek en fasering van werkzaamheden.
- Geluidsniveau, trilling en licht afstemmen op aanwezige soorten.
- Voorkomen of beperken menselijke aanwezigheid, indien dit voor soorten verstorend is.
- Omgang met vrijkomende materialen.

Specifiek zorgvuldig handelen

Dit betreft het omgaan met de aanwezige (vaste) rust- en voortplantingsplaatsen, individuele planten of dieren en essentieel leefgebied. In hoofdstuk 4 (RO of I) en 6 (BB of O) van de gedragscode staan uitwerkingen voor het specifiek zorgvuldig handelen beschreven.

De insteek is in eerste instantie: voorkomen van schade. Per type verblijfplaats uitwerken:

- Behoud en bescherming van aanwezigheid van rust- en voortplantingsplaatsen:
 - Specificatie van type markering en omvang van de tijdelijke beschermingszone.
 - Specifieke aanpak in de beschermingszone (bv. mag er wel of niet worden gewerkt).
 - Specificatie moment van plaatsen en moment van verwijderen van de markeringen.
- Behoud functionaliteit van aanwezige rust- en voortplantingsplaatsen. Voorbeelden zijn:
 - Functioneel houden van de verbindingen tussen voortplantingsplaats en foerageerlocatie. Bv. vliegroute, looproute of zwemroute.
 - Behoud klimatologische omstandigheden rondom de verblijfplaats (bv. schaduw of juist zon op de voortplantingsplaats).



Indien er sprake is van een bepaalde noodzaak (zie hoofdstuk 2 gedragscode), kan bij aanwezigheid van bepaalde soorten, beperkt schade worden toegebracht. Hierbij is het noodzakelijk om volgens de uitwerking zoals omschreven in de catalogi in hoofdstuk 4 en 6 van de gedragscode te werk te gaan. Het betreft:

- Tijdelijk/gedeeltelijk onbruikbaar maken van locaties met rust- en voortplantingsplaatsen, met herstelmogelijkheden.
- Opheffen rust- en voortplantingsplaatsen, buiten de gebruiksperiode en in combinatie met het beschikbaar maken van alternatieve en gelijkwaardige voorzieningen.

LET OP: Kan er niet volgens de uitwerkingen in de gedragscode worden gewerkt, dan dient een andere aanpak of juridische borging te worden bepaald (zie § 4.5.1 en § 4.6.1 in de Handleiding).

3.4 Verzamelen en uitwisselen gegevens

Is het inventariseren en/of monitoren van de aanwezige rust- en voortplantingsplaatsen onderdeel van de opdracht of heeft de opdrachtgever hiervoor andere maatregelen getroffen? Indien het deel uitmaakt van de opdracht, is het maken van goede afspraken belangrijk:

- **Aanpak:** wie controleert op welk moment de beschikbare soortinformatie op de werklocatie? Zijn er aanvullend ook afspraken over het monitoren van (het gebruik van) rust- en verblijfplaatsen?
- **Format:** welke gegevens worden op welke wijze geregistreerd en opgeleverd? Gegevens kunnen bijvoorbeeld in de NDFF geïmporteerd worden of in een eigen systeem. Mogelijk kan de opdrachtnemer direct gebruik maken van een importmodule of invoerportaal. Een alternatief is het gebruik van een analoge kaart en registratieformulier.
- **Overdrachtsmomenten:** hoe vaak en op welke momenten worden gegevens overgedragen aan de opdrachtgever? Koppel de momenten aan duidelijke mijlpalen, bijvoorbeeld per kwartaal of na de laatste maaironde van dat jaar.
- **Deskundigheid:** het lokaliseren van goed te herkennen rust- en verblijfplaatsen kan door een ter zake kundige worden uitgevoerd. Voor het inventariseren is specifieke kennis van soorten en inventarisatiemethoden vereist (gericht op het opsporen van rust- en voortplantingsplaatsen). Hiervoor geldt de inzet van een ecologisch deskundige (zie paragraaf 2.3 gedragscode).

3.5 Communicatie

Hier wordt uitgewerkt op welke wijze de communicatie tussen de betrokkenen wordt ingevuld met betrekking tot het omgaan met beschermde soorten. Het gaat om:

- **Taakverdeling:** wie communiceert over wat aan wie en wanneer? Welke betrokkenen hebben welke rol in het borgen van het zorgvuldig handelen?
- **Overlegmomenten:** wat zijn de data voor start-, eind- en tussentijds overleg? Zet in elk geval het ecologisch werkprotocol altijd op de agenda van overlegmomenten.
- **Bijwoonpunten** of veldcontroles: toetsing en afstemming over de gekozen aanpak op de werklocatie.
- **Evaluatie:** wat ging er goed en wat kan er beter?

3.6 Realisatie

De werkzaamheden dienen aantoonbaar zorgvuldig te worden gerealiseerd op basis van het ecologisch werkprotocol. Hiervoor gelden de volgende stappen:

- **Afstemming** tussen opdrachtgever en opdrachtnemer over het (concept) ecologisch werkprotocol. De opdrachtgever is eindverantwoordelijk voor het werk. Op basis van een goed contract heeft de opdrachtgever zijn taken om aan de wet te voldoen, ingevuld. De opdrachtnemer heeft als taakstelling zorgvuldig te handelen conform de geldende natuurwetgeving. Daarom hoeft de opdrachtgever het ecologisch werkprotocol slechts te accepteren.
- Opname van het ecologisch werkprotocol in het **contractdossier** ten behoeve van de realisatie.
- Uitleg van het ecologisch werkprotocol aan betrokkenen bij de realisatie door het geven van **werkinstructies**.
- **Aanwezigheid** van de gedragscode, het ecologisch werkprotocol en de werkinstructie op de werklocatie.
- Aantoonbaar zorgvuldig uitvoeren van de werkzaamheden conform ecologisch werkprotocol en werkinstructie. **Documenteer** dus de uitgevoerde handelingen.



Figuur 2, Paddenscherm met emmer om dieren over te zetten

4. VOORBEELD Ruimtelijke ontwikkeling of inrichting

4.1 Werkbeschrijving

Dit ecologisch werkprotocol hoort bij bestek 12345, Aanleg fietspad in gemeente Groenland te Gelderland. Er moet een 2 kilometer lang fietspad (4m breed) gerealiseerd worden door een gemeentelijk groengebied.

4.2 Risicoanalyse

4.2.1 Verzamelen informatie

Voor realisatie van dit bestek heeft de opdrachtgevende de volgende informatie over de werklocatie, planning en voorkomende soorten beschikbaar gesteld.

Werklocatie

De geplande locatie heeft geen wettelijk beschermde status. Het groengebied maakt onderdeel uit van de gemeentelijke hoofdgroenstructuur.

De opdrachtgever stelt de volgende projectlocatie beschikbaar: een 5m brede werkstrook voor het fietspad op het geplande tracé. Opslag van materiaal en materieel dienen buiten het groengebied plaats te vinden.

De werkstrook bestaat uit een kruidige vegetatie met ongeveer 25% struweel.

Werkzaamheden, planning en noodzaak

De volgende werkzaamheden dienen plaats te vinden:

- Uitzetwerk: inmeten tracé en aanbrengen markering met piketten voor tracé en werkstrook.
- Rooiwerk: verwijderen en afvoeren kruidige vegetatie en enkele struiken.
- Grondwerk: afgraven en afvoeren van bovengrond, aanvoeren van zand en puin en maken verdicht cunet.
- Straatwerk: aanbrengen betonplaten.

De werkzaamheden dienen uitgevoerd te worden in augustus en september.

Het fietspad maakt onderdeel uit van een door de provincie en gemeenten te ontwikkelen netwerk van fietspaden. Het betreffende fietspad krijgt een recreatieve functie. Het project is een ruimtelijke ontwikkeling zonder een in de Wet natuurbescherming genoemd belang of noodzaak.

Soorten

Er is vorig jaar een inventarisatie verricht. De volgende soortinformatie is beschikbaar:

- Op de geplande werkstrook is 1 nest van de graspieper aangetroffen en 2 nesten van de heggemus. Het betreft nesten, tijdelijk in gebruik gedurende de broedperiode maart t/m augustus. De functionaliteit is een niet-essentiële broedlocatie. Het gehele groengebied en de omgeving zijn foerageergebied.
- Op de geplande werkstrook zijn onder een steen 2 individuen van de rugstreeppad aangetroffen. Het betreft een tijdelijke verblijfplaats. De werklocatie is geen essentieel leefgebied. Het hele groengebied en de omgeving is leefgebied van de rugstreeppad. Op 1,5 km afstand van de werklocatie is water waar voortplanting van rugstreeppadden is vastgesteld.
- Op het geplande tracé is een bewoonde dassenburcht aangetroffen. Tevens loopt er een vaste route (wissel) van de burcht, door de groenstrook, naar de nabijgelegen weilanden (voedsellocatie). De wissel loopt ook op het geplande tracé van het fietspad. De functionaliteit van de werklocatie is dat de burcht en de essentiële wissel jaarrond in gebruik zijn. Daarom is tijdens de planvorming het tracé van het fietspad gewijzigd. De dassenburcht en wissel liggen nu op 30m afstand van het definitieve, te realiseren tracé. Het tracé is daarmee geen essentieel leefgebied meer, het tracé loopt wel nabij essentieel leefgebied.



Figuur 3, Nest van graspieper (links) en rugstreeppad (rechts)

4.2.2 Uitwerking risicoanalyse

De combinatie van de gegevens uit de vorige paragraaf levert de tabel op de volgende pagina op.

Conclusies

De heggemus en graspieper kunnen mogelijk nog broeden in augustus. De tijdelijke nestlocaties kunnen afwijken van vorig jaar. Er zijn/blijven alternatieve broedmogelijkheden in het groengebied.

Het tracé ligt in het leefgebied van de rugstreeppad. Het betreft geen essentieel leefgebied. Barrièrewerking en versnippering dienen voorkomen te worden in het leefgebied.

De dassenburcht en wissel blijven behouden en worden beschermd tijdens de aanleg.

Voor elk risico blijkt een aanpak mogelijk die past binnen het zorgvuldig handelen zonder een noodzaak en in alle gevallen is voorkomen van schade aan beschermde soorten en hun verblijfplaatsen mogelijk.

De analyse resulteert dan ook in een 'GO' (doorgaan met uitvoeren) met als voorwaarde dat het project schade aan beschermde soorten voorkomt. Dit kan worden geborgd met behulp van de gedragscode van Stadswerk. In het ecologisch werkprotocol dient het risicomanagement uitgewerkt te worden.

Soort	Status	Type verblijf	Risico	Aanpak
Werk	Uitzetten, rooiwerk, grondwerk en straatwerk			
Rugstreeppad	Europees beschermd	Leefgebied. Actieve periode: april t/m september	Doden	Algemeen zorgvuldig handelen: weten op tracé.
Gras- pieper + Heggen- mus	Europees beschermd	Tijdelijke verblijfplaats. Broedperiode maart t/m augustus	Doden (jonge dieren) Beschadigen nest en eieren Verstoren	Algemeen zorgvuldig handelen: inventariseren en bijstellen planning Specifiek zorgvuldig handelen: instellen beschermingszone bij nest
Das	Nationaal beschermd	Burcht en wissel jaarrond in gebruik	Beschadigen van de burcht en wissel	Specifiek zorgvuldig handelen: instellen beschermingszone bij burcht en wissel

4.3 Risicomanagement

4.3.1 Deskundigheid

Voor dit werk geldt de volgende borging van deskundigheid:

- Werkvoorbereiding opdrachtnemer:
 - 1 ecologisch deskundige
 - 1 gecertificeerd werkvoorbereider, niveau 3 ruimtelijke ontwikkeling.
- Uitvoering:
 - 1 ecologisch deskundige (bv. fauna-inspecteur voor inventarisatie).
 - 1 gecertificeerde uitvoerder, niveau 2 ruimtelijke ontwikkeling.
 - 1 gecertificeerde voorman/medewerker met niveau 1 beheer die betrokken wordt bij het verwijderen van het groen.

De werkvoorbereider/ecologisch deskundige maakt het ecologisch werkprotocol. De fauna-inspecteur/ecologisch deskundige stelt vast of sluit uit of en hoe de werklocatie wordt gebruikt door beschermde soorten. De uitvoerder geeft een werkinstructie aan



de betrokken medewerkers voorafgaand aan elke werkronde met risico's op overtreding van de verboden en coördineert het zorgvuldig handelen. De voorman zorgt ervoor dat er zorgvuldig wordt gehandeld: realiseert de acties zoals beschreven in het ecologisch werkprotocol.

4.3.2 Zorgvuldig handelen

Algemeen zorgvuldig handelen

- Controle van soortinformatie in het veld: de fauna-inspecteur inspecteert het werk tracé en de nabije omgeving, voor de start van het werk:
 - Zijn er bewoonde nesten? (zie specifiek zorgvuldig handelen)
 - Zijn er rugstreeppadden op het tracé? (zie specifiek zorgvuldig handelen).
- Planning en werkperioden: in principe starten in augustus, nadat de fauna-inspecteur de werklocatie heeft vrijgegeven.
- Werktechniek:
 - In het groen wordt er alleen gewerkt op de werkstrook.
 - Uitzetwerk, rooiwerk, grondwerk en straatwerk starten vanaf de zijde die het verst van de dassenburcht af ligt in verband met gewenning.
 - De schaftlocatie en opslag van materiaal en materiaal zijn buiten het tracé gesitueerd, bij het startpunt aan de openbare weg.
- Geluid en aanwezigheid: er wordt alleen gewerkt tussen 7:00 en 17:00 uur.
- Vrijkomend materiaal: de afvoer van vegetatie en grond gaat via de werkstrook naar het startpunt. Daar wordt een tijdelijk depot ingericht voor maximaal 1 week. Vanaf het depot wordt het vrijkomend materiaal afgevoerd naar een erkende verwerker.

Specifiek zorgvuldig handelen

- Vogelnesten:
 - Lokaliseren bewoonde nesten begin augustus.
 - Indien er bewoonde nesten op de werkstrook en in de directe omgeving (5m aan weerszijden) zijn, wordt gewacht met starten totdat de jongen zijn uitgevlogen. Voorkomen van schade aan nesten inclusief verstoring.
- Rugstreeppad:
 - Het gehele tracé wordt, voorafgaand aan het rooiwerk, aan beide zijden voorzien van een tijdelijk paddenscherm zodat doden van rugstreeppadden wordt voorkomen.
 - Op het tracé aanwezige rugstreeppadden worden over het scherm gezet. Na afronding van het straatwerk wordt het scherm verwijderd.
- Dassenburcht en wissel:
 - Instellen en hanteren van een beschermingszone. Op 25m van de burcht en wissel, langs de werkstrook, wordt een tijdelijk bouwhek geplaatst en weer verwijderd na de oplevering van het fietspad. Hiermee wordt schade aan burcht en wissel voorkomen.
 - Er worden geen werkzaamheden uitgevoerd binnen de beschermingszone.

4.4 Verzamelen en uitwisselen gegevens

- Op basis van de fauna-inspectie worden de gegevens (locatie, soort en gebruik verblijfplaats van rust- en voortplantingsplaatsen) door de fauna-inspecteur aangetekend op de kaart en het controleformulier.
- Overdrachtsmoment: in de 1e werkweek.

4.5 Communicatie

- De uitvoerder is de contactpersoon voor flora- en faunazaken op de werklocatie richting personeel, opdrachtgever en derden.
- Het ecologisch werkprotocol en het dagelijks zorgvuldig handelen komen ter sprake tijdens de volgende overlegmomenten:
 - Startoverleg: acceptatie ecologisch werkprotocol.
 - Bouwvergadering: half augustus en begin september.
 - Oplevering: evaluatie.

4.6 Ondertekening

Overdracht

Dit ecologisch werkprotocol is aan de opdrachtgever overgedragen:

Namens opdrachtnemer	<i>Firma Het Fietspadenbedrijf</i>
Handtekening werkvoorbereider	...
Plaats	...
Datum	...

Instructie medewerkers

De instructie over dit ecologisch werkprotocol heeft plaatsgevonden:

<i>Aan wie</i>	<i>Wanneer (datum)</i>	<i>Door wie</i>
Uitzetploeg	...	(uitvoerder)
Rooiploeg	...	(uitvoerder)
Grondwerkploeg		(uitvoerder)
Straatploeg	...	(uitvoerder)



5. VOORBEELD Bestendig beheer of onderhoud

5.1 Werkbeschrijving

Dit ecologisch werkprotocol hoort bij bestek 54321, Onderhoud Park Groenwijk in gemeente Bomenrijk te Gelderland. Het betreft het onderhouden van kruidige begroeiingen (gazon en bloemrijk grasland) en houtige beplantingen (heesters en hagen) voor komend jaar.

5.2 Risicoanalyse

5.2.1 Informatie

Voor realisatie van dit bestek is informatie beschikbaar over de werklocatie, werkzaamheden, planning en soorten.

Werklocatie

De werklocatie ligt in stedelijk gebied, nabij infrastructuur en wordt omgeven door bebouwing. De werklocatie heeft geen status als wettelijk of beleidsmatig beschermd gebied.

Werkzaamheden, planning en noodzaak

Uit het contract blijkt dat volgende periode van uitvoering gewenst zijn:

Werkzaamheden	Periode van uitvoering
Hooien bloemrijk grasland	1x in september
Maaien gazon	20x in de periode april t/m september
Knippen hagen	1x in juni en 1x in oktober
Randensnoei heesters	1x in juni en 1x in oktober

Het betreft regulier onderhoud en dit valt onder de term bestendig beheer of onderhoud. Het hooien wordt gedaan in het belang van flora en fauna: ecologisch beheer (erkend belang). Voor het maaien van het gazon geldt een esthetisch motief (geen erkend belang). De hagen worden geknipt vanwege de veiligheid van de openbare ruimte: zicht en beschikbaarheid van de infrastructuur. Dit geldt ook voor de randensnoei van de heesters. Hiervoor geldt openbare veiligheid als erkend belang.

Soorten

Vorig jaar is een inventarisatie verricht. Dit heeft de volgende soortinformatie opgeleverd:

- In de heesterbeplantingen broeden jaarlijks merels, roodborsten en wilde eenden. De werklocatie heeft als functionaliteit dat de beplantingen worden gebruikt voor tijdelijke nesten in de broedperiode; buiten de broedperiode zijn het geen essentiële locaties. De verstoringgevoeligheid is beperkt, het gaat om soorten die nestelen in wijkgroen. De benodigde verstoringsvrije afstand is 3-5m.
- In twee hagen zijn broedlocaties van de heggemus aangetroffen. De werklocatie heeft als functionaliteit dat de hagen worden gebruikt voor tijdelijke nesten in de broedperiode; buiten de broedperiode zijn het geen essentiële locaties. De verstoringgevoeligheid is beperkt, het gaat om soorten die nestelen in wijkgroen. De benodigde verstoringsvrije afstand is 3-5m.
- Bruine kikker en gewone pad maken in de zomer gebruik van het bloemrijk grasland. De oeverzone binnen de werklocatie heeft als functionaliteit dat zij in de zomer dient als essentieel foerageergebied.
- In het bloemrijk grasland staat een paal met een ooievaarsnest. De werklocatie heeft als functionaliteit dat het een vaste nestlocatie betreft waar de soort jaarlijks naar terugkeert, buiten de broedperiode is de paal niet in gebruik. De verstoringgevoeligheid is beperkt, de soort nestelt nabij mensen. Op basis van de kenmerken van de soort (zie bijlage 6 gedragscode) is de verstoringsvrije afstand bepaald op 25m.



Figuur 4, Nest van heggemus (links) en ooievaarspaal (rechts)



5.2.2 Uitwerking risicoanalyse

Combinatie van gegevens uit de vorige paragraaf levert de volgende tabel op:

Soort	Status	Type verblijf	Risico	Aanpak
Werk	Bloemrijk grasland hooien (maaïen en ruimen) in september			
Gewone pad + bruine kikker	Nationaal beschermd en vrijgesteld in Gelderland	Leefgebied. Actieve periode: april t/m september	Doden	Algemeen zorgvuldig handelen: faseren maaïareaal
Ooievaar	Europees beschermd	Vast verblijfplaats, tijdelijk in gebruik. Broedperiode maart t/m augustus	Geen risico in september	-
Werk	Gazon 20x maaïen in april t/m september			
-	-	-	-	-
Werk	Hagen knippen in juni			
Heggenmus	Europees beschermd	Tijdelijke nesten. Broedperiode maart t/m augustus	Verstoren en beschadigen nest en eieren Doden (jonge) dieren	Algemeen zorgvuldig handelen: werkrichting Specifiek zorgvuldig handelen: instellen beschermingszone
Werk	Hagen knippen in oktober			
-	-	-	-	-
Werk	Randensnoei heesters in juni			
Merel, roodborst en wilde eend	Europees beschermd	Tijdelijke nesten. Broedperiode februari t/m augustus	Verstoren en beschadigen nest en eieren Doden (jonge)dieren	Specifiek zorgvuldig handelen: instellen beschermingszone
Werk	Randensnoei heesters in oktober			
-	-	-	-	-

Conclusies

Het faseren van het hooien, in verband met de aanwezige kikkers en padden, is een afstempunt. Het doden van deze soorten valt niet onder de provinciale vrijstelling. Op basis van de catalogus van de gedragscode gelden 2 opties (zie paragraaf 6.5.5):

- 1^e voorkomen: maximaal 75% per jaar bewerken buiten de actieve periode (oktober).
- 2^e beperken: maximaal 50% per jaar bewerken binnen de actieve periode (september).

Deze vraag stellen via bijvoorbeeld de inlichtingenprocedure (nota van inlichtingen). Beide opties leveren een 'GO' voor de uitvoering op basis van de inzet van de gedragscode en het ecologische belang.

Bij het knippen van hagen en het snoeien van de heesterranden in juni is werken mogelijk op basis van de gedragscode en het belang veiligheid. De aanpak steekt in op het voorkomen van schade.

Vervolgens dient het ecologisch werkprotocol verder te worden uitgewerkt door het invullen van het onderdeel risicomanagement.

5.3 Risicomanagement

5.3.1 Deskundigheid

Voor dit werk geldt de volgende borging van deskundigheid:

- Werkvoorbereiding opdrachtnemer:
 - 1 ecologisch deskundige
 - 1 gecertificeerd werkvoorbereider, niveau 3 beheer.
- Uitvoering:
 - 1 ecologisch deskundige (bv fauna-inspecteur voor inventarisatie).
 - 1 gecertificeerd uitvoerder, niveau 2 beheer.
 - 1 gecertificeerd maaier met niveau 1 beheer voor het hooien.
 - 1 gecertificeerd voorman met niveau 1 beheer van de knip/snoeiploeg.

De werkvoorbereider/ecologisch deskundige maakt het ecologisch werkprotocol. De uitvoerder geeft een werkinstructie aan de betrokken medewerkers voorafgaand aan elke werkronde met risico's op overtreding van de verboden en coördineert het zorgvuldig handelen. De voorman zorgt ervoor dat er zorgvuldig wordt gehandeld: realiseert de acties zoals beschreven in het ecologisch werkprotocol.

De ecologisch deskundige/fauna inspecteur controleert de werklocatie op soorten voorafgaand aan het werk.



5.3.2 Zorgvuldig handelen

Algemeen zorgvuldig handelen

- Controle van soortinformatie in het veld: de fauna inspecteur/ecologisch deskundige controleert op het startmoment in juni de werklocatie:
 - Waar zijn dit jaar de bewoonde nesten?
 - Gegevens registreren op de onderhoudskaarten en informatie met collega's delen.
- Planning en werkperioden: maandplanning conform bestekposten. De weekplanning hangt onder meer van het weer af. In principe starten de werkzaamheden in de eerste week van juni.
- Werkrichting/werktechniek/fasering:
 - Hooien: bij uitvoering in september 50% niet maaien; dit is de strook langs heestervakken en waterpartijen. Starten langs pad en richting water/houtige beplanting maaien in verband met vluchtroute voor vogels en amfibieën.
 - Knippen haag: beginnen aan de drukke zijde (langs pad), dan de bovenzijde en tot slot de andere zijde in verband met vluchtroute voor vogels.
 - Geen schaftlocaties en opslag van vrijkomend materiaal plaatsen op en nabij plekken met rust- en voortplantingsplaatsen.
- Geluid: wordt in beschermingszones met vogelnesten tot een minimum beperkt (zie specifiek zorgvuldig handelen).
- Aanwezigheid: wordt in beschermingszones met vogelnesten tot een minimum beperkt (zie specifiek zorgvuldig handelen).
- Vrijkomend materiaal:
 - Hooien: na het maaien het gras laten drogen, verzamelen richting verharding en afvoeren zodat hooiland niet wordt beschadigd. Bij slechte weersomstandigheden wordt het werk uitgesteld.
 - Knippen of snoeien: afvoeren snoeimateriaal via de verharding, (vracht)auto blijft op verharding of gazon. Snoeiafval zo snel mogelijk nabij de nesten verwijderen en daar niet concentreren.

Specifiek zorgvuldig handelen

- Vogelnesten in hagen:
 - Lokaliseren bewoonde nesten in juni.
 - Per nestlocatie naast de haag aan beide lange zijden een pylon plaatsen.
 - Haag volledig snoeien en beperken aanwezigheid bij nest/pylon.

- Geen vrijkomend materiaal binnen 3m van pylon concentreren.
 - Na de afvoer van het snoeiafval ook de pylon verwijderen.
- Vogelnesten in heestervakken:
 - Lokaliseren bewoonde nesten in juni: controle van de randzone van de heesters.
 - Bij een nestlocatie een beschermingszone met straal 3m vanaf het nest hanteren.
 - De randen van de beschermingszones markeren met pylonen en/of lint.
 - Binnen de beschermingszone wordt tijdens de junironde niet gewerkt.
 - Na afronding van de snoeironde de markering verwijderen.

5.4 Verzamelen en uitwisselen gegevens

- Op basis van de controle in juni worden de gegevens van rust- en voortplantingsplaatsen (locatie en soort) door de fauna-inspecteur op de onderhoudskaarten aangetekend.
- Overdrachtsmoment: na de maai- en snoeironde in juni draagt de uitvoerder de soortgegevens over aan de opdrachtgever.

5.5 Communicatie

- De uitvoerder is de contactpersoon voor flora- en faunazaken op de werklocatie richting personeel, opdrachtgever en derden.
- Het ecologisch werkprotocol en het dagelijks zorgvuldig handelen komen ter sprake tijdens de volgende overlegmomenten:
 - Startoverleg: acceptatie ecologisch werkprotocol.
 - Bouwvergadering: juni en oktober.
 - Oplevering: evaluatie.



5.7 Ondertekening

Overdracht opdrachtgever

Dit ecologisch werkprotocol is aan de opdrachtgever overgedragen:

Namens opdrachtnemer	<i>Firma De vergroener</i>
Handtekening werkvoorbereider	...
Plaats	...
Datum	...

Instructie medewerkers

De instructie over dit ecologisch werkprotocol heeft plaatsgevonden:

<i>Aan wie</i>	<i>Wanneer (datum)</i>	<i>Door wie</i>
Snoei- en knipploeg	...	(uitvoerder)
Hooiploeg	...	(uitvoerder)

BIJLAGE I - Invuldocument

1. Ecologisch werkprotocol

1.1 Werkbeschrijving

Dit ecologisch werkprotocol hoort bij

Het betreft

1.2 Risicoanalyse

1.2.1 Verzamelen informatie

Voor realisatie van dit bestek is informatie beschikbaar over de werklocatie, werkzaamheden, planning en soorten.

Werklocatie

Ligging ...

Status ...

Werkzaamheden, planning en noodzaak

De volgende periode van uitvoering zijn gewenst:

Werkzaamheden	Periode van uitvoering

Het betreft bestendig beheer of onderhoud / ruimtelijke ontwikkeling of inrichting.

Noodzaak gekoppeld aan wettelijke belangen: flora en fauna (ecologisch belang) / veiligheid van de openbare ruimte/ volksgezondheid / groot maatschappelijk belang.



Soorten

Soortinventarisatie: wie, wanneer en hoe.

De volgende soorten komen voor: ... (ingedeeld naar type rust- en voortplantingslocaties en essentiële leefgebieden).

Bepaling functionaliteitszone en voor Europese beschermde soorten de eventuele verstoringgevoeligheid en noodzakelijke verstoringvrije afstanden

1.2.2 Uitwerking risicoanalyse

Combinatie van gegevens uit de vorige paragraaf levert de volgende tabel op:

Soort	Status	Type verblijf	Risico	Aanpak
Werkzaamheid 1	... (inclusief locatie categorie)			
Soort 1				
Soort 2				
Werkzaamheid 2	... (inclusief locatie categorie)			
Soort 1	-	-	-	-

Conclusies

Voorkomen of beperken van schade mogelijk?

Onderbouwing GO/NO GO. Inzet gedragscode mogelijk?

Vervolgens dient het ecologisch werkprotocol verder te wordt uitgewerkt door het invullen van het onderdeel risicomanagement.

1.3 Risicomanagement

1.3.1 Deskundigheid

Voor dit werk geldt de volgende borging van deskundigheid:

- Werkvoorbereiding opdrachtnemer:
 - ...
 - ...
- Uitvoering:
 - ...
 - ...

Wie doet wat en wanneer toelichten.

1.3.2 Zorgvuldig handelen

Algemeen zorgvuldig handelen

- Controle van soortinformatie: ...
- Planning en werkperioden: ...
- Werkrichting/werktechniek/fasering: ...
- Geluid: ...
- Aanwezigheid: ...
- Vrijkomend materiaal: ...

Specifiek zorgvuldig handelen

Uitwerking van de omgang met soorten, type rust- en voortplantingslocaties en essentiële leefgebieden.

- ... (volg de aanwijzingen uit de gedragscode in hoofdstuk 4 en 6 op!)

1.4 Verzamelen en uitwisselen gegevens

- Soortinformatie: wie, wanneer en hoe ...
- Overdrachtsmoment: wie, wanneer en hoe ...

1.5 Communicatie

- Contactpersoon
- Overlegmomenten:
 - Startoverleg: ...
 - Bouwvergadering: ...
 - Oplevering: ...

1.6 Ondertekening

Overdracht opdrachtgever

Dit ecologisch werkprotocol is aan de opdrachtgever overgedragen:

Namens opdrachtnemer	<i>Firma ...</i>
Handtekening werkvoorbereider	...
Plaats	...
Datum	...



Instructie medewerkers

De instructie over dit ecologisch werkprotocol heeft plaatsgevonden:

<i>Aan wie</i>	<i>Wanneer (datum)</i>	<i>Door wie</i>
	...	(uitvoerder)
	...	(uitvoerder)